

Moje vyučování a dojmy z Íránu

Tereza Kapista

Moje zápisky pocházejí z mého deníku a popisují skoro všechno co jsem viděla a prožila bez ohledu na nějaká určitá témata. Zápisky jsou řazeny tak, jak jsem je prožívala.

Téměř současně jsem dostala mailové zprávy od Renata Corsettiho a Atilio Orellany s naléhavou otázkou, zda jsem připravena vést v Íránu kurz pro utečence z Afganistanu v rámci programu UEA: „JAZYK PRO MÍR“. V mozku se mi neobjevila představa Íránu, ale Persie, o které jsem hodně slyšela. Pak jsem si vybavila slovo „utečenci“, tak dobře známé z mé vlastní země. Cítila jsem, že je to apel, volání o pomoc, poskytnutí naděje. Bez nějakého přemýšlení jsem přijala úkol jet do Íránu a dělat to, čím jsem byla pověřena.

Po menších komplikacích jsem dostala informaci, že lístek na cestu je již zaplacen, a organizovat můj pobyt v Íránu bude Reza Torabi. Čas před odjezdem jsem věnovala získávání informací o Íránu. Navštívila jsem íránskou ambasádu v Bělehradě, odkud mě poslali do jejich „Kulturního centra“. Přátelsky mě přijali a hned mi darovali 4 knihy o Íránu v srbštině. Již tituly svědčily o určitém spojení Srbska s Íránem: *Perská kultura na území Jugoslávie, Írán – země věčnosti, Výzkumy íranologů na území bývalé Jugoslávie*. Čtvrtý titul byl měsíčník *NUR* pro kulturu a islámské otázky, který vychází v Bělehradě. Také mi dali video o Íránu. Informace mi tedy nechyběly. Dvě lékařky, esperantistky, které studovaly perštinu a právě se vrátily z Íránu mi půjčily *manto* – dlouhý plášť a šátek – *maknae*. Vyjela jsem do země věčnosti...

Něco o Íránu

Islámská republika je oficiální název země. Rozkládá se na 1.648 milionech čtverečních metrů. Polovinu země zaujímají velehory. Nejvyšší hora je Damavand 5.671 m a hladina Kaspického jezera je jen 28 m nad mořem. Čtvrtina země je poušť a jen zbylá čtvrtina je vhodná k zemědělskému využití. V zemi podle statistiky z roku 2003 žije 68 278 000 obyvatel, ale v Teheránu říkali, že 80 milionů. 29,3% jsou děti do 14ti let. To znamená, že po 6-8 letech víc než 20 milionů mladých bude hledat práci. Obyvatel nad 65 let je jen 4,8%. Průměrný věk je 29 let. Írán patří mezi země s nejmladším obyvatelstvem na světě! V Íránu žije 51% Peršanů, 24% Ázerbajdžánců, 8% Gilaků a Mazandarů, 7% Kurdů a 3% Arabů, mezi nimi Turci, Židé a také potomci Mongolů a Asyřanů atd. Islámské náboženství má dvě větve: šíitskou a sunitskou. Šíitů je více – 89%, ale ústava uznává ještě náboženství zoroastrů, křesťanů a židů.

Moje letadlo přistálo v Íránu 26. listopadu roku 1382 íránského kalendáře. Očekával mě pan Reza Torabi. V jeho domě jsem večeřela. Večeři připravila jeho manželka a já mohu prohlásit, že mi první jídlo velmi chutnalo, ale že íránská kuchyně je zvláštní a velmi chutná. Byla to právě Fahra, manželka

Torabiho, která mi poslala pozvání, protože ženu může pozvat pouze zase jen žena. Jet do Íránu není snadná záležitost, nutné je pozvání, vízum, pojištění, očkování...

Po krátkém odpočinku jsme šli hned do Íránského esperantského centra, kde se konalo pravidelné měsíční setkání teheránských esperantistů. Představili mě přítomným, ale hlavní osobou ten den byl mladík Espen, pokud se dobře pamatuji, z Norska. Espen se učil persky a byl v Íránu již 3 měsíce. Nadšeně mluvil o zemi a projevil přání se sem znovu vrátit. Za 3 měsíce se naučil víc, než doma za rok. Přítomní ho zasypávali otázkami a on čile a rozumně odpovídal. Byl velmi sympatický. Chválil íránskou pohostinnost ne ze zdvořilosti, ale z upřímného přesvědčení. Bubnoval na íránský bubínek a žongloval. Byl to hezký zajímavý večer.

Mašhad

Na druhý den jsem letěla do Mašhadu – 1000 km od Teheránu. Na letišti mě očekávaly tři afgánské dívky a pan Said Borhani, který je vyučoval a zasluhuje pochvalu za svou pionýrskou práci v tomto městě. Dívky byly černě oblečené, hlavu zabalenou v šátku a v rukách mi přinášely rudé růže. Později mě tato trojice dívek všude doprovázela. Překvapilo mě, že mi pan Said nepodal ruku, jen se trochu uklonil – *muži se nikdy nedotknou ruky ženy* – ale já jsem se tisíckrát spletla a podávala ruku a pak ji rychle stahovala...

Bydlela jsem v dobrém hotelu. Kromě pokoje jsem měla také kuchyňku, protože Iránci jsou zvyklí cestovat s rodinou a sami si vařit. Hotel tedy neměl ani restauraci, ani kavárnu, ostatně oni alkohol nepijí. Můžete si objednat čaj nebo vodu a vypít to v pokoji nebo v hale u vchodu. Ale samovar je v kuchyňce a vy se můžete obsloužit sami. Sporák je na plyn a v celé zemi se používá plyn na vytápění.

Před odchodem do školy mi pomohla jedna z dívek se ustrojít do třícípého šátku *maknaen* do kterého se „leze“ jako do punčochy a zakrývá také ramena a odhaluje jen obličej. Ale moje vlasy mi stále vylézaly a byly vidět.

Již první den jsem začala s vyučováním. Zájem byl velký, učebna malá. Nebylo místo pro všechny, některé musely stát. (Proto potom některé přestaly chodit.) Opět mě očekávaly s rudou růží a já jsem ji hned použila při vyučování. Teprve po několika učebních hodinách jsem zjistila, že učebna patří Afgánskému ženskému esperantskému klubu. Vyučovala jsem začátečnický a také pokročilý. Velkým problémem pro mě byla pozdní docházka do kurzu, prostě je to takový íránský zvyk, musela jsem čekat i víc než půl hodiny. Vysvětlila jsem jim, že v Evropě to tak nechodí a žádala jsem je, aby chodily přesně. Po 2-3 dnech si zvykly docházet přesně.

Na první pohled v učebně jen černé šátky. Světlé jsou jen obličej. Teprve pak jsou vidět oči těch krásných, nádherných dívek, zvědavých, které napjatě poslouchaly každé mé slovo. Cítila jsem, jak přímo očima sají moje slova a dávají mi vědět očima, že opravdu prahnou po vědění. Kontakt byl navázán okamžitě, upřímný, srdečný a vzájemný. Měly radost z mých lekcí. Nevěděla

jsem, že v Iránu *ženy nesmí zpívat* ale já jsem je vyzvala a ony předpokládaly, že to patří k vyučování, a zpívaly stále hlasitěji a s radostí.

Zajímavé bylo například když jsem je učila dny v týdnu a ptala se, který den je prvním pracovním – odpověď: sobota. A volný den: pátek. V Iránu je to tak. Když jsme se učili o kalendáři a já se ptala který den je první v roce, ukázalo se, že je to 21. března – *No ruz*. V ten den se jí sedm jídel, jejichž název musí začínat písmenem „s“. V ten den se také mohou jíst barvená vejce. V Iránu mají 12 měsíců – prvních šest má 31 dní, následujících pět po 30 dnech, poslední měsíc 29 nebo 30 dní. Znájí ale také evropský kalendář a v kalendářích tisknou oba systémy. Iránský kalendář je tzv. sluneční a měsíce dostaly jména pohádkových bytostí, strážných andělů, duchů hor, řek, lesů, ochránců zvířat, rostlin, ohně a kamenů, slunce a země. Pochází to ze zoroastrismu.

V Iránu se mladí lidé převážně učí anglicky. Bylo to pro mne štěstím, protože jsem nemusela ztrácet čas učením latinky. Perský způsob psaní je zcela odlišný. Začínají psát na poslední stránku v sešitě a píší zprava doleva. Také nemají problém se čtvrtým pádem, protože jejich pravidla gramatiky jsou podobná. Výslovnost byla výborná, jen občas místo „o“ vyslovovaly „u“. Z jejich písemných prací jsem poznala, že jména nepíší velkými písmeny. Jejich domácí úkol skoro vždy začínal: „Ve jménu boha!“, třebaže jsem je to nikdy neučila. Z náboženských důvodů musí každý začátek požehnat bůh. Skoro všechny psaly tiskacími písmeny a nespojovaly písmena. Ukázala jsem jim na tabuli jak to správně psát. Hodně jsem na tabuli kreslila, neměla jsem dost pomůcek a hraček na výuku (základní nezbytnosti pro výuku Če-metodou), takže jsem přinášela chléb a ovoce...

Zajímaví jsou tzv. „falešní přátelé“. *Kie* (kde) v perštině znamená *kiu* (kdo). *Šeš* je jako naše šest, ale *kun* (se) znamená zadek. *Se* (jestliže) znamená tři...

Podle osnov jsem došla ke slovu *hundo* (pes) a všimla jsem si, že se na mne dívají s úžasem, ale opakovaly po mne *hundo estas besto* (pes je zvíře). Teprve později jsem se dověděla, že podle koránu je pes v nemilosti a v Iránu nejsou psi. I kočky jsem viděla jen v parku, kde je staré paní krmily. Žádní zvířecí miláčci nežijí v domácnostech s lidmi, Iránci to dodržují.

Našla jsem víc než 50 slov, které se podobají a téměř stejně se vyslovují v srbštině i perštině, protože mnoho srbských slov pochází z turečtiny. Turkové vládli na Balkáně více než 500 let a tak do naší řeči proniklo mnoho turkismů. Ale někde jsem slyšela, že právě perština ovlivnila turečtinu. Kdo ví? Měla jsem však radost, když jsem trochu rozuměla rozhovoru dívek.

Po několika dnech jsem zjistila, že afgánští uprchlíci nemají právo navštěvovat státní školy a právě proto se snaží získat nějaké vzdělání ve všelijakých kurzech: v ošetrovatelství, na počítačích, ve výuce angličtiny, v kaligrafii, v ručních pracích atd. a tedy i v esperantu. Sami již vedou kurzy pro své krajany na počítačích. Za zmínku stojí výuka angličtiny. To probíhá v Iránu na pěti stupních. 1. V případě, že se chcete naučit trochu mluvit bez psaní a čtení. 2. Pokud si přejete naučit se také číst. 3. Jestliže chcete číst a psát. 4. Když

se chcete naučit slovní zásobu některé profese s psaním a čtením, bez nějaké znalosti literatury. 5. Jedná se o skutečný kurz, jaký známe z Evropy, kde se vyučuje mluva, psaní a čtení. Jistě zde má vliv neznalost latinky, protože její výuka zabírá mnoho času. Jestliže prodavači stačí se umět zeptat na přání zákazníka, není nutno cizí jazyk zcela ovládat.

Večer a časně ráno jsem se dívala ve svém pokoji v hotelu na televizi. Mají pět kanálů, všechny iránské. Jejich programy jsou velmi užitečné. Například výuka na počítači. Jejich výklad je tak dobrý, že jsem ho bez znalosti perštiny mohla sledovat. Velice pěkně předvádějí vaření národních jídel. Výborné je pěstování květin. Vysílání pro děti je zábavné. V televizi jsem viděla, že malé holčičky mají světle modré šátky. V reklamách je o mnoho více chlapců než děvčat. Šampony předvádí vždy muži nebo děti. Den nikdy nekončí bez básníka, který recituje básně v krásných zahradách, u jezírek nebo na horách. Pěstují lásku k poezii, což je jejich několik tisíciletí dlouhá tradice. Ale denně alespoň 3x, 4x vysílají filmy o válce mezi Irákem a Iránem, která trvala 8 let a skončila v roce 1988. Ptala jsem se proč. Odpověď zněla: Nemáme právo na ni zapomenout! Ano, to je pravda, ale je také přece třeba vést lidi k toleranci a míru. Neotvírat staré jizvy.

Po obědě mě „trojice“ vodívala k Muzeu imáma Rezy, na starý bazar nebo do Rezovy mešity. Ta je ohromná a krásná. Město Mašhad je poutním místem, kam chodí lidé z celé země i ze zahraničí v určitých dnech. Někdy jich přicházejí i dva miliony. Jméno města znamená „oběť“. Ohromné náměstí před mešitou je vydlážděno různobarevným onyxovým mramorem. Uprostřed je místo, kde si muži myjí nohy před vstupem do mešity. Kulatý bazén má 3 schody. Muži vstupují bosí a plechovým talířem či miskou na první schod, nabírají vodu a nalévají si ji na nohy, kde voda není. Ženy jsem neviděla to dělat. Ostatně vchod pro ženy je zvláštní a ženy jsou prohledávány, zda nevnášejí zakázané předměty (zbraně a fotoaparáty atd.). Musily jsme se zout, boty dát do nylonového sáčku, a v mešitě dát do úschovny, kterých je mnoho pro několik tisíců párů bot.

Při vchodu do mešity je třeba pohladit dřevěnou ozdobnou výplň a políbit vrata. Uvnitř je možno si vzít trochu hlíny ve tvaru podobnému kousku mýdla s vytlačeným jménem některého imáma (je jich dvanáct), nebo s nějakým citátem z koránu, protože při modlitbě se ho musí modlíci dotýkat na zemi čelem. Vnitřek mešity je nepředstavitelný. Všechny stěny jsou pokryty drobnými broušenými zrcátky rozličných tvarů, které vytváří květiny nebo hvězdy různých geometrických tvarů. Ze stropů visí ohromné křišťálové lustry s desítkami skleněných baněk. Okolo a nad hrobem imáma Rezy je pokrývka ze stříbrných a zlacených částeček. Všechny chodby vypadají zářivě a na podlaze jsou překrásné perské koberce. Na policích leží v kůži vázané korány se zlacenými ozdobami ve velkém množství, opravdu nádherné. Lidé si je berou a po použití je vracejí na polici. Irán je znám od pradávna knihvazačstvím, které je zde zvláštním uměním. I pod zemí je mnoho místností, kde je zejména příjemné pobývat v létě za dusivého vedra. Ve velikých místnostech jsou bezpečně

uloženy hodnotné tlusté koberce naskládané od podlahy ke stropu. Jsou používány při procesí.

Když přicházejí lidé z jiných měst, stravují se v mešitě, pijí čaj z termosů. Viděla jsem matku, která kojila dítě, stařena spala na koberci, rodiny seděly v kruhu, jedly a bavily se zcela klidně, beze spěchu. Ale přibližně po 20 minutách přicházeli černě oblečení muži s širokovými košťaty, vykazali lidi z koberců, rychle zametli, potom se lidé zase vrátili na své místo a to se opakovalo po celý den. Lidé zde tráví celý den a večer pak odjíždějí.

Nejvypjatější byla pro mne scéna u hrobu imáma Rezy. Hrob je obklopen silnou zlacenou mříží jako klecí, vysokou 2 metry, které se chtějí všichni dotknout, aby jejich přání a prosby byly splněny. Lidé se tlačí a tahají, aby se jim podařilo se přiblížit. Několik žen upadá do transu, nařiká, křičí, prosí, sténá, věší se rukama na mříže. Je to pro mne velmi neobvyklá scéna. Ženy, které mají v rukou zelené hedvábné šátky, třou s nimi mříže a tím způsobem získá hedvábní svaté vlastnosti a doma pak jsou šátky používány jako pomoc při nešťastných okamžicích. Modlící ženy si v mešitě navlékají na své černé čadory bílé s květy. To vypadá velmi hezky.

Moje studentky mě nabádaly, abych si něco přála. Zamyslela jsem se, ale nic mě nenapadlo co bych já osobně mohla chtít od imáma. Mám dvě krásné dcery a 3 vnoučata. Co bych si ještě mohla přát? Jsem spokojena se svým životem. Ale něco ve mně náhle samo promluvalo: Imáme, jsi-li skutečně tak všemocný, doved' Afgánky zpět do jejich domovů!

Když jsme vyšly, všimla jsem si, že v další části ohromného paláce jsou nové budovy s typickými orientálními branami, bez vrat, pokrytými porcelánovými kachli s krásnými květinovými motivy. Složitá, jemná práce.

Pod mešitou je čtyřproudý automobilový podjezd městské dopravy. Když se autobus nachází přibližně pod imámovým hrobem, řidič zvolá: Pozdravte imáma Rezu! A celý autobus hlasitě volá pozdrav a třikrát ho opakuje. V autobuse sedí muži v přední a ženy v zadní části. Uprostřed mezi nimi je kovová závora. Tedy, když jsem jela se Saidem, on mi dal lístek a běžel k prvnímu vchodu a já běžela k zadním dveřím. Pak jsem musela dávat dobrý pozor, kde vystoupí, abych v autobuse nezůstala. Mašhad má 3,5 milionů obyvatel (někde jsem ale četla že jen 1,5 milionu). Doba dopravy z hotelu do školy trvala hodinu. Bylo nutno použít taxík. V taxíku sedí 6-7 osob (dvě vedle řidiče), ale když si připlatíte, můžete cestovat sami. Večer po vyučování mě vždy několik dívek doprovázelo do hotelu. Tam mi hned začaly vařit čaj. Posadily jsme se do haly a bavily jsme se v esperantu a vzbuzovaly zvědavost hotelových hostů. Děvčata také ráda vysedávala se mnou v pokoji a společně se mnou něco pojídala.

O bazaru se nechci příliš mnoho rozepisovat, všichni jistě znají filmy s výjevy z bazarů. Bazar je ohromný, má dva vchody jako velké vysoké tunely. V Mašhadu je nejznámějším zbožím a také velmi drahým koření šafrán. Říká se, že má cenu zlata. Znamé jsou také parfémy. Nejvíce obchodů je s modlícími koberci, prodávají se v kompletu po třech. Dále keramika, ruční práce,

řemeslnické výrobky, textilní materiály, ale nikde jsem neviděla spodní prádlo, možná ho prodávají někde sranou v malých obchůdcích. Stejně tak jsem postrádala toaletní papír. Neprodává se, ani se nepoužívá – lidé se umývají. Jsou to tony ušetřeného papíru! Na policích září jemné onyxové hmoždíře na koření. V samostatných uličkách se prodávají drahé koberce. Je zde také velké množství zlatníků a překvapuje, jak velmi mnoho prodají. Říkali mi, že v určitých dnech se musí ženy zdobit zlatem a manželé jim musí kupovat dárky ze zlata. Ale kdo vidí ozdoby pod čadorem?

Na bazaru byly moje průvodkyně nápadné s velikým persko-esperantským slovníkem, jak se zastavují a hledají v obrovské knize. Více se však naučily ode mne, protože když ukázaly na věc, hned jsem jim mohla říci jak se vyslovuje. Nakonec mi řekly: Vy jste chodící slovník! Jestliže jsme mluvily esperantem při nakupování, platily jsme o mnoho víc, protože nás pokládali za cizinky. Tedy jsem pro příště v případě, že jsem chtěla něco koupit, jsem si to napřed prohlédla a potom dívky šly nakoupit za místní ceny.

Jako všude, i na bazaru sedí žebráci. Dala jsem postiženému chlapci trochu peněz, ale on je nechtěl přijmout bez toho, aby mi také něco dal. Žebráci dávají semena slunečnic, nebo burské oříšky, nebo něco podobného, co je nutno na oplátku přijmout. To je projevem hrdosti. Pokud se dobře pamatuji, viděla jsem žebráky ve všech zemích s výjimkou Norska, ale nikde není zvykem děkovat dárkem.

Po dohodě s Vahid Patroviniem, který měl povolení vést esperantský kurz na univerzitě, jsem jela autem se Saidem a jeho otcem na univerzitní fakultu matematiky v Mašhadu. Zatím odučil jen několik hodin, kurz začal před dvěma týdny. Předvedla jsem studentkám jak probíhá výuka přímou če-metodou. Při následné besedě mě studentky obklopily, braly mě za ruce, hladily, dávaly mi obrázky květin a žádaly podpisy a zase mě pohostily koláčky. Darovaly mi také knihu zvláštních básní „rubaj“, Ommara Khayyama (1040-1123), vydanou v pěti jazycích. Pro představu o obsahu zde doplňuji esperantský překlad G.Waringhiena:

Kiam Alah' nin kreis el humo de la tero
li sciis, kion ni nepre faros, sen libero;
jam ĉiujn niajn pekojn decidis Lia klero:
do, ĉe la Fino Juĝo, pro kio ĉi infero?

Se, kiel Di', mi havus sen manoj la ĉielon,
mi tuj disrompus tiun fuŝitan pramodelon,
kaj mi tutnovan elfarus laŭ ĉi plano,
ke kor'sincera povu atingi sian celon.

Inter la kredo kaj la malpio, nur spirblovo.

Inter la dubo kaj racio: nur spirblovo.

Ĝuu do pri l' unika spirblov' de via vivo,
ĉar mem la vivo estas nenio, nur spirblovo.

Vahid hrál na kytaru a zpíval esperantskou hymnu, ale na populární íránskou melodii, kterou si sám upravil. Bylo to hezké. Íránky byly opravdu nádherné. Před fakultou jsme se fotografovali, ale ne všechny se nechaly fotografovat. Stály stranou a tvrdily, že by je otec bil, kdyby se daly fotografovat třeba i na společnou fotografii. Později jsem se dověděla, že na této fakultě studuje 75% žen. Možná je to i proto, že tak chtějí dokázat, že žena je stejně hodnotný člověk jako muž. *Podle koránu to tak není.* Bylo to překrásné setkání a já doufám, že Vahid bude mít s výukou úspěch.

Moje zvědavost mě přiměla číst korán. Věděla jsem, že je přeložený do esperanta a tak jsem si chtěla upřesnit některé věci, o kterých jsem slyšela, ale o kterých jsem se nemohla přesvědčit. Například, že muži mají právo mít 4 manželky, ale s kýmkoliv jsem se osobně setkala, dověděla jsem se, že má jen jednu manželku!

Byla jsem také pozvána studentkou Saide Zirak na oběd domů. Jedla jsem poprvé íránským způsobem na koberci. Na koberec pokládají nylonový ubrus a na něj řadu chutných jídel ale vždy tam je rýže se šafránem a jogurt s česnekem a mátou, jak jsem si všimla později i jinde. Ve velikých pokojích jsou jen koberce, případně v rohu televizor. Žádný nábytek. U zdí jsou dlouhé polštáře na kterých se sedí v tureckém sedu, jí se a povídá. Dokonce jsem viděla svatbu, kde všichni tak seděli a byli obsluhováni.

Jednou přišla Saide s Vahidem, aby v mém hotelovém pokoji připravili společnou večeři. Se zájmem jsem je pozorovala. Saide se posadila na koberec, oloupala brambory, nastrouhala je a i všechno ostatní dělala na podlaze. Potom jsme to společně jedli u stolu. Tenkrát jsem přišla na nápad dát za domácí úkol pokročilejším studentkám přeložit přípravu několika lidových pokrmů. Získala jsem tak několik receptů, které jsem hned, když jsem se vrátila domů, vyzkoušela. Chutnalo mě i členům mé rodiny. Na konci knihy se o ně s vámi rozdělím. Přirozeně jsou tam přísady, bez kterých není možno jídlo připravit. Já jsem si některé opatřila, například sušený ovčí jogurt. Ten je podobný suchým slaným kamínkům, které se musí večer namočit do vody a následující den přidat do vařícího se jídla. Nevznikne z něj opět jogurt, jen dodá jídlu charakteristickou vůni a chuť. Měla jsem nejraději *falafil z cizrny*. Íránci jedí zdravě a chutně hlavně proto, že jedí čerstvě uvařenou stravu, zcela výjimečně používají konzervované nebo zmrazené potraviny. Nikdy nejedí vepřové a vepři v Íránu nejsou vůbec.

Co jsem nenašla a co Íráncům vůbec nechybí jsou restaurace McDonalds a Coca-Cola. Místo toho se jí atraktivní *kabab* z mletého ovčího nebo hovězího masa, připravovaný na dlouhém hranatém špízu. U nás v Srbsku máme *čevap* na krátkém kulatém špízu. Místo koly jsem pila šťávu z granátových jablek - božský nápoj nebo nějakou jinou čerstvě připravenou šťávu z čerstvého ovoce.

Jeli jsme na výlet se studentkami do muzea a k pomníku šáha Nadera, který je znám z doby kdy Írán, Afganistan a Pakistan byly jednou zemí - *Velkou Persií*. Muzeum je ohromné, ale exponátů není mnoho, staré dělo, zbraně, šípy,

luky, šavle, pancíře, uniformy, holinky s nahoru ohnutými špičkami, obrazy hrdinů...

Poslední den mého pobytu jsme jeli na výlet s deseti studentkami do Tus, kde je mauzoleum klasika perské literatury Firdusiho, který je známý svým národním eposem Šahname – Kniha králů z desátého století. Tam jsme také navštívili muzeum, kde jsou kamenné reliéfy legendárních hrdinů siláka-všemocného Rostama. Jeho náhrobního kamene se lidé dotýkají, aby měli spokojený život a pro inspiraci v poezii. Možná právě tam jsem našla inspiraci napsat tento můj popis Iránu. Firdusiho socha je v parku u krásného jezírka.

Při návratu v jedné postranní vesnické uličce jsem viděla shluk lidí, kteří před vraty přihlíželi porážce ovce. Krev tekla po ulici. Vysvětlili mi, že člověk, který se vrací z náboženské pouti, musí tímto způsobem pohostit příbuzné a sousedy a také dát trochu jídla chudým.

Poslední večer a noc jsem strávila v chudé afgánské čtvrti na okraji města, v nezapomenutelné pohostinné atmosféře. Mluvili jsme o životě těchto žen a o jejich nemožnosti vrátit se do Afganistanu. Tam je vše zničeno, není kde bydlet, všechno je neuvěřitelně drahé a není možno najít práci a uživit se. Ty ženy ani neví jak se vrátit, pokud se něco nezmění, protože jejich domy jsou zničené a bez práce se nedokáží samy uživit. Spala jsem tam na matraci na zemi, stejně jako v Teheránu, protože to je iránský zvyk.

Ráno mě doprovázeli k autobusu. Cestovala jsem dál do Babol Sar. Opět to iránské zpoždění! Autobus vyjel po hodině a tři čtvrti. Neuvěřitelné proč! Já nevím, autobus i řidič byli na stanici. Řidič vystupoval a vyvolával jména měst kudy pojedje, snad aby lákal cestující. Moje celá skupina studentek tam se mnou stála a musím přiznat, že jsme se výborně bavily a celý ten čas jsme si pěkně povídaly. U autobusových zastávek jsou postavené dlouhé stany, ve kterých se prodávají knihy. Je to způsob jak veřejnosti nabídnout knihy na frekventovaných místech. Při posledním pohledu na své studentky jsem viděla jak se v jejich očích třpytí slzy.

Na cestě autobus zastavil a museli jsme všichni vystoupit, aby se mohl autobus zamknout. Vešla jsem jak se zde říká do „odpočívárny“. V ohromné hale byly dlouhé stoly ode zdi ke zdi asi s 200 židlemi. Zde je možno si objednat kyselé ovčí mléko, chleba, rýži vařenou v mléce s rozinkami, nebo nějakou šťávu, polévku *aš* atd. pro nás něco zcela nezvyklého v restauraci.

Babol Sar

V Babol Sar mě nikdo nečekal. Měla jsem telefonní číslo, ale lidé si hned všimli, že jsem v rozpacích a cizinka. Ptali se mne a chtěli mi pomoci. Skutečně Iránci jsou ochotní pomoci, o tom jsem se mnohokrát přesvědčila. Ale nakonec mě našla slečna Anahita Karamnežad s panem Pajamou Noruzim a odvezli mě do domu paní profesorky Zahra Karimiové. Byla to vila postavená posledním šáhem a po Islámské revoluci zde bydlí univerzitní profesori. Ukázalo se, že

znám manžela paní Zahry, v *Iránu manželka nepřebírá příjmení svého manžela*, což jsem hned nepochopila. *Děti pak dostávají jméno svého otce.*

Babol Sar je krásné město. Říkali mi, že je malé, ale podle 330 000 obyvatel je podle mne velké. Centrem protéká potok. Všude jsou vidět mandarinovníky. Mandarinoky dozrávají a mezi listím hustě svítí jako sluníčka. Rýžová pole v té době byla prázdná, ale byly viditelné přechody mezi zavlažovacími kanály z Kaspického moře. Dvakrát jsem byla na jeho břehu a měla jsem dojem, že je to skutečný oceán, trochu přísný, možná proto, že byl prosinec. Ptala jsem se, kde je pláž. Mužská zde, ženská zvláště za skalami dost daleko. Co na to říci?

V Babol Sar jsem byla velmi příznivě přijata a všude s velkým respektem. Zavedli mě do domu guvernéra, kde mě očekávali esperantisté a k mému překvapení přišel i guvernér osobně, aby mě pozdravil a přivítal v gubernii. Také příznivě mluvil o snaze rozšiřovat neutrální jazyk a děkoval mi za můj příchod a moji práci. Udělala jsem malou přednášku: *Jak použít esperanto*. Sál se naplnil, měla jsem radost z tolika zájemců. Po přednášce pohoštění: koláčky a džus. Nálada byla přátelská a čile se mluvilo. Dávali mi otázky a já jsem odpovídala. Musím přiznat, že Zahra má autoritu a je dobrou organizátorkou, svým trvalým úsměvem zaujme lidi a jejich zájem o věci, ve kterých se angažuje. To jsou kromě esperanta také ženská práva.

Šli jsme navštívit univerzitu, ale nebyl pracovní den. Také zde mají fakulty vyšší procento žen než mužů. Zúčastnila jsem se na fakultě literárního večera. Fascinoval mě jazyk, který zněl ve formě poezie – perština “*farsi*“ je libozvučná. Autor četl své básně a pak studenti a profesori analyzovali obsah. Persie byla kdysi velmi známá svými básníky jako byl Firdusi, Kajjam, Rumija, Hafez a další, kteří byli také věhlasnými filozofy. Proto mě nepřekvapilo, že mí studenti hned po několika vyučovacích hodinách zkoušeli básnit, nejvíc o vlastovkách, lásce a vzdáleném milém.

V televizi jsme se dívali jak advokátka, aktivistka za lidská práva, první muslimka, Iránka Shirin Ebadi dostala Nobelovu cenu za mír (!! Byla bez šátku a byly vidět její vlasy! – taková trestuhodnost). Potom se v zemi konaly oslavné schůze na její počest a ženy se musely bránit proti urážkám kvůli jejím odhaleným vlasům.

Tento text je ze životopisu Shirin předloženého norským výborem pro Nobelovy ceny.

Shirin se narodila v roce 1947 a stanula mezi prvními soudkyněmi v Teheránu. Ale po revoluci v roce 1979 se svého místa musela vzdát a pracuje nyní jako advokátka. Zastupuje rodiny zastřelených studentů z roku 1999 a dalších obětí sériových vražd z let 1999-2000. Je velkou bojovnicí za reformaci islámu a novou interpretaci islámského práva, která by navazovala na základní lidská práva jako je demokracie, rovnost před zákonem, náboženská svoboda, svoboda projevu...

Možná by někdo mohl říci, že Shirin nemá žádný vztah k esperantu. Přesto má, protože mezi ženami, které sympatizují se Shirin je mnoho esperantistek.

V Babol Sar jsem v kurzu, který vedla paní Karimi převedla če-metodu. Během dvou hodin jsem předvedla všechna gramatická pravidla a několik žertů, které se u toho provádí. Místnost byla zcela naplněná. Po „učení“ jsem předvedla scénku o upovídané manželce, zatím co „manžel“ jen mlčel. Cítila jsem, že se přítomní bavili. Udělala jsem to zcela neplánovaně, protože jsem zjistila, že divadlo nemají. Pak mě opět pohostili koláčky a společně jsme šli k řece, kde byla loď, která sloužila jako čajovna. Všichni byli opravdu veselí a povídají.

V čajovně na lodi se mi líbilo. V jedné části je vyvýšení pokryté koberci na kterých hosté sedí v tureckém sedu bez bot a čaj je jim servírován na koberec. V jiné části lodi sedí muži a kouří vodní dýmky – nargilé.

Také jsem navštívila studentskou ubytovnu pro dívky. Návštěvu zorganizovala slečna Elham, která velmi dobře mluvila esperantem. Pozvala kamarádky, aby jim představila cizinku. V jedné místnosti bydlí šest studentek. Doma chodí bez šátků a já jsem obdivovala jejich krásné černé, dlouhé, lesklé vlasy. Hodně se mě ptaly a zajímaly se o ženská práva. Bavily jsme se také o povinném nošení čadoru (černá látka, která zcela ženu zakrývá). Bez výjimky se všechny učí anglicky a studují proto, aby byly připraveny žít v zahraničí a plánují si, že si najdou práci po získání universitního diplomu. Já ale pochybuji, že by se jim podařilo získat povolení vycestovat vůbec někam. Přání a skutečnost se velmi odlišují. Svět je k těmto dívkám krutý.

Pokládám tuto návštěvu za užitečnou. Nevím, zda se tyto dívky začaly učit esperanto, ale slíbily mi to. Až když jsem vyšla z místnosti a uviděla hromadu bot u dveří, uvědomila jsem si kolik jich bylo se mnou v místnosti.

S Zahou jsem šla na večeři k jejím přátelům, kolegům. Připravili chutnou bílou rybu. Mluvili jsme o všem možném a při řeči jsem se dověděla, že podle koránu *jeden muž má hodnotu dvou žen*. Bohužel jsem neměla možnost jak posoudit tento výrok.

Pak jsem ještě byla na návštěvě v domě Anahitiny sestry. Byla tam celá rodina: sestra, švagr, bratřenci a sestřenice, synovci a neteře, sousedé, přátelé atd. Děti byly nádherné. Desetiletý Mohamed na mou otázku, zda by chtěl jet se mnou do Evropy, s chutí přisvědčil. Později jsem se doslechla, že napsal sloh do školy s názvem: „Návštěva esperantistky u nás doma“ a četl ji ve škole. Prý se chlapcům líbil. Chlapci a dívky nemají společné školy. Vyzvala jsem všechny aby zpívali a na konci návštěvy již byli schopni zpívat esperantem. Vůbec je návštěva cizinky nijak nepřivedla z míry a dvě hodiny jsme hodovali. Náhodou jsem někde řekla že mám ráda ryby a v každém domě jsem pak dostávala rybu, ale vždy jinak připravenou. Iránci jsou zvyklí večer dlouho jíst a povídat si přes půlnoc. Ani děti nechodí brzo spát. Ráno ale dlouho spí. Pravděpodobně je to způsobeno příliš horkým létem.

Poslední večer mého pobytu přišla Noruzi a věnovala mi VCD o Iránu, jejich regionu, a svými uměleckými fotografiemi květin a ptáků doprovázené vhodnou hudbou. Iránci mají rádi hudbu a jejich hudba je krásná, ale jen muži zpívají. Na černém trhu se dají koupit nahrávky žen, ale ty se vyrábí v zahraničí a jsou zakázané, stejně jako satelitní antény pro televizi.

13. prosince 2004 jsem opustila Babol Sar. Autobus měl opět 40 minut zpoždění. Mezitím vyvolávali nějaká jména. Je možné, že se čekalo na nějaké opozdilce. Se Zahrou jsem se loučila jako s dlouholetou dobrou přítelkyní.

Cesta do Teheránu vedla serpentinami přes sněhem pokryté hory, vysoké, krásné, bez stromů. Za každým tunelem se objevovaly hory stále krásnější a vyšší. To trvalo 5 hodin. Lituji, že jsem neměla kameru.

Teherán

V Teheránu mě očekával esperantista Reza Hasanlu, který dobře mluvil esperantem. Jeli jsme taxíkem do Iránského esperantského střediska. Třída byla připravená a vyzdobená. Nové židle byly potažené červeným sametem. Přišel muž s kamerou. Trochu mě mrzelo, že přišlo málo začátečníků. Vedla jsem kurz če-metodou, ale několik zájemců už něco umělo. Potom přišla další skupina – pokračovací kurz, plánovaný seminář pro učitele podle nových pravidel ILEI (Mezinárodní svaz esperantských učitelů) tzv. „úvodní“. Účastníků bylo víc než deset. Použila jsem knížku Spomenky Štimec „*Esperanto ne estas nur lingvo*“ (Esperanto není jen jazyk), protože obsahuje texty, které se vztahují k událostem v esperantském světě. Pak mi účastníci odpovídali na mé otázky. Také jsme probrali gramatiku, která paří k jednotlivým lekcím. Předvedla jsem če-metodu, vysvětlila její pravidla a mluvila jsem o životě Andreo Cseha atd.

Několik nocí jsem strávila u Nazi Solat. Její dům byl příjemný, trochu více evropsky zařízený a měla jsem zvláštní pokoj s postelí. Ale běda! Teherán je gigantický kolos! Ve dne je tam 13 milionů lidí, v noci 10 protože odcházejí dělníci a studenti. Miliony automobilů. Tisíce autobusů a taxíků. Bezpočetné motorky. Tři linky metra. Metro je opravdu moderní, postavili ho částečně Japonci, částečně Číňané, vagóny jsou japonské. První dva vagóny jsou určené ženám a jsou umístěny nejdále od východu. Vchody a východy jsou krásně zdobené v národním stylu. Na zastávkách jsou na stěnách například koně v běhu z mědi, nástěnné mozaiky, keramické reliéfy...

V podchodu metra jsem viděla v rohu stůl, u kterého byla skupina, která očkovala lidi proti chřipce. Očkovací látku poslala sekce UNESCO a bylo přislíbeno, že bude očkováno víc než 50 milionů lidí. Během týdne již bylo očkováno víc než 30 milionů. Stejně jsou nápadné autobusy s velikými nápisy na náměstích, do kterých jedněmi dveřmi vstupují lidé, jsou očkováni, dostávají potvrzení o očkování a dalšími dveřmi vychází. Vše je perfektně organizováno.

Doprava krátce řečeno je hrozná a nebezpečná. Nikdo se nesnaží přecházet komunikaci na zebře a nikdo nedbá světla na semaforu, ani řidiči, ani chodci. Přejít na druhou stranu je nebezpečné dobrodružství. Skutečně jsem se bála přecházet, třebaže i v mém rodném městě žijí dva miliony obyvatel a vím

co znamená červené světlo. Ale jako zázrakem jsem za celou dobu neviděla dopravní nehodu. Ale podle světové statistiky jsem se dověděla, že minulý rok v Iránu zemřelo něco víc než 20.000 lidí při dopravní nehodě a Irán je na třetím místě v rekordu mrtvých na silnici ve světě. Nedostatečně rafinovaný benzín vytváří smog. Ten se vznáší nad městem jako modrošedý, neprůhledný mrak. Říká se, že Teherán je jedno z nejvíce smogových měst ve světě. Do mého bytu jsem potřebovala jednu hodinu jízdy taxíkem a několikrát jsem jela sama.

Večer jsem šla s panem Ahmadem Mamduhi a jeho dcerou do zvláštní restaurace. Seděli jsme na koberci a jedli *Abgušt* – vývar z masa a luštěnin. Nejdříve jsme odlili vývar a snědli ho s nadrobeným chlebem. Potom jsme drtili luštěniny a maso zvláštní paličkou a jedli jako kaši. Všude dávají k jídlu jen vidličku a lžici. Nůž se vůbec při jídle nepoužívá. Vidlička se drží v levé ruce, přidržuje jídlo, které je potřeba nakrájet a lžící v pravé ruce se musí část jídla oddělit. Vidlička se do úst nedává, jí se lžící. Také říkají, že tekutiny „jedí“, ne že pijí. Oblíbený nápoj je jogurt, okysličený a zředěný vodou, trochu okyselený. Chleba byl to, co mi v Iránu nejvíce chutnalo. Je velice tenký – asi 1-2 cm. Peče se v peci na oblázcích. Říkají mu *sangak* – kamenový chléb. Měří půl čtverečního metru.

15. prosince jsem šla s Nazi do Umělecké galerie, kde se vyučují staré umělecké techniky jako je: katami, tkaní, intarzie dřeva, zhotovování hrnků se speciálními iránskými ornamenty, zpracování uměleckých předmětů z mědi a dalších kovů, tkaní z hedvábí, kaligrafie z rozličných materiálů a v rozličných formách. Velmi se mi to líbilo, protože jsem si mohla prohlédnout jakým způsobem se aplikují různé techniky. Přirozeně je tam i výstava překrásných uměleckých předmětů. Navštívili jsme také vedení galerie, kde nás pohostili čajem a koláčky a mluvili jsme o poměrech umělců v době, kdy lidé nemají práci a peníze na živobytí, natož aby pomysleli na nákup uměleckých předmětů. Umělci vlastně nikdy nebyli bohatí, přesto vždy tvoří, je to jejich životní potřeba. Irán kdysi hodně vyvážel, iránské umělecké předměty jsou známy v celém světě, ale nyní je zde na vývoz embargo, zejména na koberce.

Po kurzech byl uspořádán *Zamenhofův večer*. Měla jsem možnost seznámit se s panem Arefem Azarim, čestným členem UEA v Iránu. Poděkoval mi za můj pobyt a za vykonanou práci.

Do E-střediska přišlo mnoho esperantistů na večerní program Zamenhofova večera, který zahájil Reza Torabi. Prvním přednášejícím byl Ahmad Mamduhi. Přednášel o nových esperantských počítačových programech ve světě. Pak jsem mluvila o vydávání esperantských knih, jejichž počet již dosáhl počtu 40 000 titulů. Při krátké přestávce si mohli přítomní prohlédnout výstavku knih a mohli si knihy koupit. Pak mluvil Hadise Akbari o činnosti afgánských žen a jejich klubu a o kurzech, které probíhaly před několika dny v Mašhadu. (Slyšela jsem, že jedna z dívek pojede na UK do Číny a její výdaje bude hradit teheránské E-středisko.) Následovala moje scénka o upovídané manželce, kterou napsala moje přítelkyně Greza Stol, 92letá básnířka z Bělehradu. Slavnostně jsem předala E-středisku *Antologii srbské poezie*, která

se skládá ze 120 básní, které uspořádala a přeložila do esperanta Greta Stol. Následovaly nezbytné koláčky a čaj a povídalo se ještě dlouho. Zde skutečně je esperantské hnutí aktivní i přes nepříznivé poměry jakou je velká vzdálenost do E-střediska, a kdy se pracuje dlouho do večera atd.

Možná někdo z čtenářů může využít chytrý nápad, který využívá teheránské E-středisko. Protože nemají dostatek peněz na zakoupení vlastního domu, najali několik pokojových apartmá, a pokoje pronajímají.

Další den byl pátek. Otevřeno bylo jen několik málo prodejen. S přítelkyní a s jejími dětmi jsme je navštívili. Jsou prodejny, kde se prodávají jen šátky pro ženy, protože všechny je musí nosit od sedmi let. Šátky jsou různé i barevné a mladé ženy je také nosí. Když se tak nad tím zamyslím, musím přiznat, že také v mé zemi – v Černé Hoře – nosí ženy černé šátky, ale jen staré ženy, nosí je ze zvyku není to povinné. Mladé ženy šátky nenosí. Stejně je to v Itálii, ve Španělsku i v jiných zemích na vesnicích. Rozdíl je jen ve svobodě.

Na ulicích jsem viděla ženy s lékařskými rouškami na nose. Daly si operovat nos, protože jestliže jsou vidět jen oči a nos, pak to musí být perfektně krásné. Je to nyní veliká móda – dát si zmenšit nos. Pokud byste měli nápad otevřít si obchod s pánskými kravaty v Teheránu, pak to nedělejte, protože Íránci je nenosí. V televizi jsem viděla, že ani poslanci v parlamentu je neměli. Je zvykem ponechat odepnutý první knoflík u košile. Kravata je prostě pro ně evropský zvyk a oni ho nepřijmou.

V konverzační skupině jsme mluvili na téma: „Co je základním problémem světa?“ Žádala jsem žákyně, aby vyjádřily svoje mínění na společné problémy všech zemí a všech lidí. Odpovědi ukázaly, že esperantisté skutečně přemýšlí globálně, protože citovanými problémy byly: nezaměstnanost, AIDS, hlad, smog, ekologie a zejména mě několik žen žádalo zařadit problém lidských a práv a práva žen. Stará paní profesorka řekla, že největším problémem je USA, protože vždy někde vyprovokuje válku a trpí nevinní lidé a způsobuje to problémy dalším zemím, kam utíkají uprchlíci. Dvě hodiny jsme diskutovaly a ženy volně vyjadřovaly svá mínění. Pokud se objevily nějaké velké gramatické chyby, poznamenala jsem je na okraj tabule a později jsem vysvětlila které slovo, nebo gramatickou formu správně vyjádřit. Měla jsem dojem, že jejich srdcím se po takové diskusi ulevilo.

Další den byl také svátek na počest nějakého imáma, který zemřel před 1200 lety a i dnes je třeba za něho truchlit. Na bazaru se ale prodávalo a byl tam nával. Vzbuzovali jsme pozornost, protože jsme mluvili esperantem. Do kurzu přišli všichni, přestože se nepracovalo a ve školách se nevyučovalo.

Pozvali mě na návštěvu k panu Morteza Habibpur, známému malíři a dobrému esperantistovi. Přišla jsem s jeho synem. Byla tam skupinka studentek, které se učí malovat. Nádherné dívky, studentky, byly v ateliéru bez šátků, což mě velmi překvapilo. Využily příležitost a vyptávaly se mě na esperanto a ženské záležitosti. Zase jsme pili čaj a jedli koláčky. Dostala jsem několik karikatur s protiválečnou tematikou a o ochraně přírody.

Tisíckrát jsem se zmiňovala, že jsme pili čaj. Tedy Iránci ho pijí po celý den i po půlnoci, kdy sedí a povídají. Čaj nesladí, ale předkládají datle, čerstvé nebo sušené, bílé moruše, velice sladké, které mi velmi chutnaly, nebo také různé bonbony, podobné malým mincím – je to nastrouhaná kandovaná citrónová kůra okořeněná šafránem. Tyto sladkosti si dáte na jazyk a přes ně usrkujete čaj. Káva se nepije. Jednou jsem v hotelu dívkám z kurzu uvařila kávu. Ochutnaly ji a prohlásily, že je to nepoživatelné.

Cožpak takové drobnosti nás mohou od sebe vzdalovat? Vůbec ne, takové odlišnosti jsou zajímavé pro nás i pro ně. A byly by i důležité, kdyby svět měl být pro všechny stejný, nebyl by pak tolik zajímavý. Uniformita odstraňuje zvláštnosti a krásné lidové zvyky, které se dědí po staletí během tisíciletí. Jen to, co musí být pro všechny stejné jsou lidská práva! Zde se nesmí dělat rozdíly!

21. prosince jsem strávila v domě pana Behzada Hashemiana, jehož manželka je nevidomá a vyučuje nevidomé pracovat s počítačem. Jsou to velmi příjemní lidé. Podle zvyku se tato nejdelší noc v roce oslavuje v kruhu rodiny. Okolo půlnoci se rozkrojí meloun a každý člen dostane kousek. Všichni jsme seděli na tlustém koberci v tureckém sedu a jedli. Ještě nikdy jsem nebyla přítomna v rodině s tolika členy. Jen vnoučat bylo 14.

Příští den jsem šla s panem Behzadem do jejich školy pro nevidomé, kde mají počítače a další pomůcky. Vydávají i noviny a na internetu mají stránku. Jsou to velmi pilní lidé. Slíbila jsem jim zprostředkovat spojení na nevidomé v naší zemi, protože v Bělehradu chodím často přednášet do školy pro nevidomé, kde je možnost se zájmově učit esperanto. Proto vím, že existuje program na internetu s mluveným esperantem. Hned jsem jim to vysvětlila. V Bělehradu bude světový kongres nevidomých v roce 2004 a pan Behzad s manželkou plánují účast. Ráda je znovu uvidím a přivítám u sebe doma.

Večer jsme strávili v domě filmaře Ramina Pahlavaniho s Rezou a Faribou. Bydlí v krásném bytě se dvěma syny a manželkou. Na návštěvu přišel i jeho otec. Byt byl evropsky vybaven. Večer byl velmi příjemný. Večer jsem se vracela sama taxíkem domů. Taxikář několikrát zabloudil, zastavil a ptal se na cestu. Když jsme dojeli, taxikář neodjel, dokud neviděl, že mě domovník vpustil do domu. Tedy, taxikáři jsou dost odpovědní. Musím přiznat, že jsem se trochu bála být sama se šoférem po půlnoci na ulici bez lidí, a kterému jsem nerozuměla ani slovo, když se mi snažil něco říci. Třikrát jsem mu ukazovala moji adresu, ale možná to neuměl přečíst.

22. prosince šlo se mnou 12 mých žáků do restaurace na oběd. Měli jsme tradiční jídlo, ale seděli jsme u stolu. Hodně se fotografovalo a třebaže jsme pili jen jogurt a iránské „pivo“ (šumivou limonádu, trochu hnědou), byli jsme veselí. Znovu jsem se přesvědčila, že jsou Iránci přátelští a společenšší.

Nastala poslední vyučovací hodina. Všichni jsme se cítili slavnostně. Žáci se zapsali do mého památníku, já jsem ještě znovu zopakovala hlavní gramatická pravidla podle hvězdy Julia Baghy a pyšně jsem přijala jejich projev spokojenosti s mým vyučováním. Naposledy jsme se vyfotografovali, pojedli koláčky, vypili čaj a přišlo rozloučení...

Všichni slíbili, že se budou dál učit esperanto a já v to doufám! Nejvíc si přeji, aby měl úspěch a štěstí Kasra, nadaný chlapec, který vždy nejrychleji pochopil otázku a očima mi sdělil, že chápe, ale čekal, až odpoví někdo jiný.

Íránská architektura je dokladem staré, význačné kultury, která zde byla již před 5-6000 lety. Je třeba přijít a vidět to osobně. V Iránu budete srdečně přijati! Mohu vás o tom ujistit, protože jsem to zažila.

Děkuji všem, kteří mi pomohli realizovat můj úkol a připravili mi dobré podmínky.

Navštívila jsem mnoho zajímavých a krásných míst, ale největším pokladem Iránu jsou milí, upřímní, velmi příjemní, pohostinní, přátelští lidé.

Nakonec chci prohlásit, že esperanto nejen že existuje, ale hlavně funguje. O tom jsem se přesvědčila.

Tereza Kapista,
Bělehrad, Srbsko
2004.

Íránská přísloví - iranaj proverboj

Ĉio iras laŭ la natura leĝo! - *Vše probíhá podle zákonů přírody.*

Sen strebo ne helpas preĝo. - *Bez přičinění modlitba nepomůže.*

Por ne plu vidi la personon, al li prontedonu monon.

Nechceš-li už někoho vidět, půjči mu peníze.

Oni por personon koni, devas al li postenon doni -

Chceš-li poznat člověka, svěř mu úřad.

Sako malplena, estas peza kaj ĝena.

Prázdný pytel je těžký a na obtíž.

Kion vi afable donas, al vi multoble revenas.

To co dáš s ochotou, mnohokrát se ti navrátí.

Niaj pensoj nin trompas, kaj niaj sentoj nin rompas.

Naše myšlenky nás klamou a naše city nás ničí.

Oni diru vorton kiu egalas arĝenton, alie prefereble tenu silenton.

Řekni slovo v hodnotě stříbra, nebo raději mlč.

Riĉuloj kiuj regas malantaŭ la kurteno, preferas azenojn sur politika sceno.

Bohatí, kteří za oponou vládnou, dávají přednost oslům na politické scéně.

Kiu donas amon, meritas la samon.

Kdo dává lásku, také ji zasluhuje.

Arbo falas pro manko de fortaj radikoj, homo falas pro manko de bonaj amikoj.

Strom padá kvůli slabým kořenům, člověk pro nedostatek dobrých přátel.

Kiu havas belajn okulojn, freneze amas spegulojn.

Kdo má krásné oči, bláznivě miluje zrcadla.

Amo blindigas okulojn, kovras amatinajn makulojn.

Láska zaslepuje oči a zakrývá nedostatky.

Arbon rompas vento-potenco, homon rompas nigra penso.

Strom porazí síla větru, člověka černé myšlenky.

Kiam infano agadas stulte, tiam ĝi bezonas amon plej multe.

Když dítě zlobí a chová se hloupě, potřebuje ze všeho nejvíc lásku.

Recepty

Je pravda, že nejstarší recepty na jídla se našly na hliněných tabulkách a psaných klínovým písmem, které pocházejí z doby před 4.000 roky, což dokazuje, že již v té době se na území Íránu dobře jedlo. Rozhodla jsem se proto přidat ještě několik receptů, abyste si podle nich mohli něco uvařit a cítit se jako v Íránu. Tradice iránských jídel je dlouhá, ale jí se i dnes.

Při příchodu do iránského domu vás přivítají hostitelé v hlavní místnosti a hned si povšimnete mísy plné ovoce, ale mezi ovocem jsou vždy jako prst dlouhé štíhlé okurčičky, které jsou pokládány za ovoce, které se solí a pepří.

Falafil

150 gr cizrny se namočí přes noc v 750 ml vody. Ráno se zbytek vody vylije a zrní se umele na masovém strojku, třeba i dvakrát.

Rozetřou se dva stroužky česneku, nakrájí dvě středně velké cibule, nakrájí se dvě polévkové lžíce zelené petržele, polévková lžíce nakrájeného koriandru, kávová lžička soli a lžička mletého kmínu, 2-3 lžíce mletého suchého chleba, pět lžic sezamového oleje.

Vše se smíchá, uhněte a vytvoří se kuličky, které se obalí v sezamových semíncích.

Smaží se na oleji, až získají hezkou barvu.

Jedí se s různými omáčkami, nebo s chlebem a salátem.

Hummus bi habin

250 gr cizrny se namočí do vody přes noc. Ráno se vaří jednu hodinu. Pak se cizrna přendá do mísy a zamíchá se do ní 60 ml citrónové šťávy, 60 ml olivového oleje, 2 paličky česneku, trochu vody, lžičku soli a lžičku papriky, 1,5 dl sezamové kaše.

Vše se zpracuje a vloží do širokého poháru vytřeného olejem. Chutná dobře posypané pálivou paprikou.

Kuku-je sib-zabini

1 kg brambor, 5 vajec, lžička pečivového prášku, sůl a pepř.

Oloupané brambory se nastrohají, přidají se vejce, pečivový prášek, sůl a pepř. Vypracuje se placka a smaží se na oleji na mírném ohni. Pak se rozřízne na 4 díly a obrátí na druhou stranu.

Jí se salátem. Říká se tomu „malé jídlo“. Je vhodné pro vegetariány, zvládnou ho i malé dívky.

Kabab-e kubide

500 gr mletého ovčího nebo hovězího masa, 2 cibule, 2 hlavičky česneku, 1 vejce, lžička kurkumy, sůl a pepř.

Jemně nakrájená cibule se utře s česnekem, zamíchá do mletého masa, přidá se vejce sůl a pepř, kurkuma a rukama se vypracuje masa, která se nechá přes noc v ledničce.

Na hranaté kovové špízy se s obou stran naplácá masové těsto a dobře přitlačí na kov ve vrstvě do dvou cm. Délka je asi 15 cm. Jídlo se opéká na roštu z obou stran. Není-li rošt, peče se na plechu ve tvaru klobásky a obrací se během pečení. Jí se s rýží, cibulí, různými saláty. Někdy se při tom opékají i rajská jablka. Toto je skutečné národní jídlo.

Abgušt

2 šálky čočky, šálek bílých fazolí, půl šálku rýže, půl kg ovčího masa i s kostí, 1 cibule, 1 brambor, 1 rajče, lžička kurkumy, sůl a pepř a 4 lžičky citrónové šťávy.

Do středního hrnce se dá do poloviny voda a vloží se maso, přidají fazole (které byly předem namočeny ve vodě), čočka, cibule, kurkuma, sůl a pepř. Vaří se alespoň 1-2 hodiny. Pak se přidá brambor, rajče, citrónová šťáva a vaří dál podle potřeby. Potom se obsah vyndá, z masa se odstraní kosti, maso se nakrájí a paličkou se všechno rozdrťí na kaši.

Do vývaru se dá nakrájená petrželka, máta, zelené výhonky cibule, bazalka. Podává se nejprve vývar jako polévka s chlebem, pak kaše.

Nejdůležitější součástí každodenního jídla je rýže. Bez ní den neexistuje. Podává se zvláště jako příloha, nebo sama o sobě. Rýže se podává pěkně upravená, uprostřed kladou žlutou rýži obarvenou šafránem. Nejlepší rýže

se pěstuje u Kaspického moře. Nejznámější je drahá, zvláště pěstovaná uzená rýže. Má zvláštní vůni a nehodí se ke každému jídlu.

Nejčastěji se servíruje:

Ab-keš polo

Rýži dobře umyjeme a namočíme do vlažné vody na 2-3 hodiny. V nepřilnavém hrnci přivedeme vodu do varu, přidáme rýži i s vodou, ve které byla namočená a nedlouho povaříme. Slijeme a rýži propereme ve studené vodě. Do hrnce s rýží pak nalijeme decilitr vody a trochu oleje. Když začne vřít, přendáme ji do jiného hrnku. Do vyprázdněného hrnku dáme trochu oleje a poklademe nakrájenými brambory na plátky ne silnějšími než 2 cm dno i stěny hrnce. Brambory osolíme a poklademe na ně rýži a opět přidáme vodu s olejem. Hrncem uzavřeme a utěsníme speciální látkovou pokrývkou a necháme na mírném ohni vařit půl hodiny. Pak rýži vyndáme, tvoříme „bábovičky“ a do jejich středu nalijeme šafrán rozpuštěný v horké vodě. To rýži obarví. Pod zbylými brambory zesílíme oheň a opečeme je do červena. Tyto brambory se servírují na zvláštním talíři. Všichni je mají rádi a rozdělují si je mezi sebou.

Toto je skutečná rýže uvařená iránským způsobem.

Ze současné iránské poezie

Dro. Kejhán Sajjadpur
původní esperantská tvorba

La nigrigita mevo

Mi estas:

nigrigita mevo, viktimo de l' fi-revo,
kaj de l' region-krevo, ĉu defenda devo?

Mi estis:

birdo neĝkolora, sur marbordo ora,
pacemulo elkora, de l' politiko fora.

Min nigrigis:

petrol-tuba rompo, malica trompo,
la fumo de l' pompo, la minaco de l' maskerad-bombo.

Mi vidis:

okupantaran feston, fremdarmean ĉeeston,
armilan prov-teston, la Dezertan tempeston*.

Mi atendigas ke:

la teron skui, ĉion detruui,
morton ĝui, kiel rekonstrui?

Mi aŭdas:

ŝprucantan petrolputon, ies diskuton
alies malmuton, la vanan tuton.

Min mirigas:

petrolmilito, orgojla kreito,
eksplo do de dinamito, kies profito?

Mi rakontas pri la:

ligoj inter ŝtatoj, plene ornamitaj soldatoj,
bombriĉaj Vir-Katoj **, malfeliĉaj atakoj.

Min maltrankviligas:

misilo donaco, pro misilminaco,
ĉiama malpaco. Ĉu ekzistas kuraco?

Min impresis:

konsciencia malforto, fortula komforto,
malfortula morto. Kiom mizera sorto!

Min suferigas:

neniĝo de ĉio kaj de l' petrol-industrio,
mort' ceremonio. Ĉu nova Vjetnamio?

Mi pensas pri:

la homaj rajtoj. Kies rajtoj?
Sub bombardantaj kajtoj?*** Ĉu estos futuraj Kuvajtoj?

*ĝi estis nomo de militoperacio far Usono

**usona milita flugilo (Torn cat)

***tiel nomataj fantom-aviadiloj

Před několika lety Irák okupoval Kuvajt a pak USA a několik dalších států zaútočilo na Irák. Během války znečistila nafta vodu. V televizi jste mohli vidět ptáky znečištěné naftou. To ve mně vzbudilo potřebu napsat tuto báseň. Nyní USA opět napadlo Irák přes protesty mnoha lidí. Zdá se mi vhodné znovu báseň předložit lidem.

Autor básně.